

following rules: optimality, efficiency, variance, forecasting, argumentativeness, and continuity. In general, innovation is the most important factor in the development of domestic enterprises. In order to promote innovations companies do not need to search for projects without risks but to be able to anticipate risks, evaluate them and set reasonable (acceptable) limits that should not be exceeded. That is, they should be able to manage the risks of innovations.

Key words: *innovation, innovative risk, enterprise, rules*

УДК: 336

DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-243-250

РИНОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНИ

О. Т. ПРОКОПЧУК, доктор економічних наук

Ю. В. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядається поняття страхування та страхування життя відповідно до законодавчої бази, розглянуто основні функції (ризикова, створення та використання страхових резервів, превентивна, інвестиційна, заощадження, створення доходу, кредитна, збереження) та різновиди страхування життя (страхування капіталів, рентне страхування).

Проаналізовано чинники, що обумовлюють низький рівень попиту на послуги зі страхування життя. Проаналізовано сучасний розвиток ринку страхування життя в Україні. Виокремлено топ-5 страховиків життя на страховому ринку та основні напрями сприяння розвитку страхування життя в Україні.

Ключові слова: *страхування життя, функції страхування, ринок страхування, соціальний захист населення, ризик, страхові послуги.*

Постановка проблеми. Страхування життя в сучасному світі є важливою галуззю економіки, що, з одного боку, забезпечує задоволення широкого спектру потреб клієнтів, зокрема накопичення коштів, отримання інвестиційного прибутку, пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, оплата освіти дітей та ін. Різновиди визначених страхових послуг пов'язані з можливістю виникнення ризикових подій, що можуть впливати на життя, здоров'я та працездатність осіб. З іншого – це потужний ринковий механізм інвестування національної економіки завдяки сумах зібраних премій, масштабам інвестицій, а найважливіше, вагомій соціальній та економічній ролі в аспекті покриття особистих та бізнес ризиків.

Для України становлення та розвиток ринку страхування життя є важливою умовою економічного розвитку. Компанії страхування життя шляхом акумуляції вільних грошових коштів та їх інвестування в економіку стануть потужним

джерелом внутрішніх інвестицій. Накопичувальні програми здатні вирішити питання пенсійного та соціального забезпечення, що зменшить напругу в суспільстві.

Тож, саме тому актуальними є дослідження сучасних тенденцій та визначення перспектив розвитку ринку страхування життя в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ринку страхування життя та пошуку можливостей його розвитку було присвячено багато наукових праць вітчизняних фахівців: В. Базилевича, Т. Гарматія, Т. Говорушко, О. Залєтова, В. Комадовської, С. Осадця, Н. Пилипенка, Я. Шумелди та ін. Питання пов'язані зі страхуванням життя висвітлені у працях зарубіжних вчених, таких як: А. Манес, Г. Бадер, А. Банасінський, В. Райхер, Л. Рейтман, С. Єфімов, А. Плешков, В. Шахов, Є. Коломін, К. Турбіна, Л. Корчевська та ін.

Проте в умовах високого динамізму сучасного конкурентного середовища та фінансової нестабільності в Україні теоретикопрактичні питання даної проблематики потребують подальших досліджень.

Методика досліджень. В процесі дослідження використовувались загальнотеоретичні методи. При дослідженні основ страхування життя використано системний метод. При дослідженні рівня розвитку страхового сегменту життя використано метод аналізу. За допомогою абстрактно-логічного методу – обґрунтовано і викладено висновки та пропозиції стосовно рекомендацій щодо розвитку потенціалу страхування життя в Україні.

Результати дослідження. Згідно із Законом України «Про страхування», «страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1].

Згідно ст. 6 Закону України «Про страхування» «страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та досягнення застрахованою особою визначеного договором віку.

Причиною виникнення відносин у сфері страхування життя є наявність страхового ризику втрати життя чи працездатності, виникнення фінансових проблем після досягнення пенсійного віку або інших непередбачуваних подій. Страхування життя спрямоване на вирішення вищезазначених подій шляхом компенсації фінансових втрат.

Економічний зміст страхування життя розкривається через функції, які воно виконує, таблиця 1.

Табл. 1. Основні функції страхування життя, [2, 3]

Функції	Зміст функції
Ризикова	Передача страхувальником за певну плату страховій компанії матеріальної відповідальності за наслідки настання страхових ризиків
Створення та використання страхових резервів	Формування фондів для їх перерозподілу на користь тих осіб, які постраждали через страхові випадки
Превентивна	Забезпечення пониження страхового ризику за рахунок обмеження в договорі про виплати, якщо сталося самогубство та випадків, які відбулися через стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Ця функція проявляється на етапі укладання угоди, шляхом проведення медичного андеррайтингу.
Інвестиційна	Інвестування чітких страхових резервів в економіку країни
Заощадження	Страхові компанії зберігають та повертають кошти клієнтів. За рахунок щорічних внесків, особа може заощадити деяку суму коштів, яка необхідна для реалізації її планів у майбутньому (пенсія, навчання дитини, купівля житла та ін.)
Створення доходу	Виплата страхувальником доходу, отриманого страховиком з його інвестиційної діяльності.
Кредитна	Страхова компанія з коштів страхових резервів здійснює кредитування страхувальників в межах викупної суми за договором, а також іпотеку.
Збереження	Збереження коштів страхувальника, які необхідні для внеску страхових премій, шляхом скорочення витрат та сприяє довгостроковому фінансовому плануванню.

Ризики, що існують у страхуванні життя, пов'язані з невизначеністю їх тривалості для кожного страхувальника, рис 1. [4].

Страхова практика поділяє страхування життя на страхування капіталів і страхування рент, рис. 2.

Рис. 2. Різновиди страхування життя [5, 6]

Ринок страхування життя в Україні почав своє становлення у 1996 році, після набуття чинності Законом України «Про страхування», де страхування життя виділялось, як окрема галузь страхової діяльності. Становлення цього виду відносин продовжується і сьогодні. Страхова діяльність змінюється, удосконалюється й усе більше впливає на економіку країни, розширюється сфера страхування, з'являються і розвиваються нові його види [1].

Слід відзначити, що сучасний розвиток ринку страхування життя в Україні є нестабільним. Діяльність страхових компаній, що надають послуги зі страхування життя, не може бути здійснена в повному обсязі та на високому рівні без стабільного стану національної та світової економіки, а військова агресія росії по відношенню до України призводить до погіршення ситуації у сфері страхування і навіть спричинює його недоцільність.

Нині Україна перебуває у стані перебудови соціального захисту населення, оскільки внаслідок військового вторгнення багато верств населення отримали статус внутрішньо переміщених осіб, інвалідів і т.д.

Частково питання соціального захисту населення вирішуються шляхом страхування життя, медичного страхування, обов'язкового загальнодержавного страхування від нещасних випадків чи професійних захворювань, а також страхування інших ризиків фізичних осіб. Тож, варто узагальнити чинники низького рівня попиту на страхові послуги в сфері страхування життя серед населення в сучасних умовах, рис. 3. До вторгнення РФ на територію України і нині проблемою, що стримує розвиток страхування життя, є надзвичайно низький рівень фінансової спроможності потенційних страхувальників та страхової культури в цілому. Більша частина населення країни вбачає необхідність у страхуванні власного життя, чи життя своїх близьких, і робить це тільки в крайньому разі, коли цього вимагає ситуація.

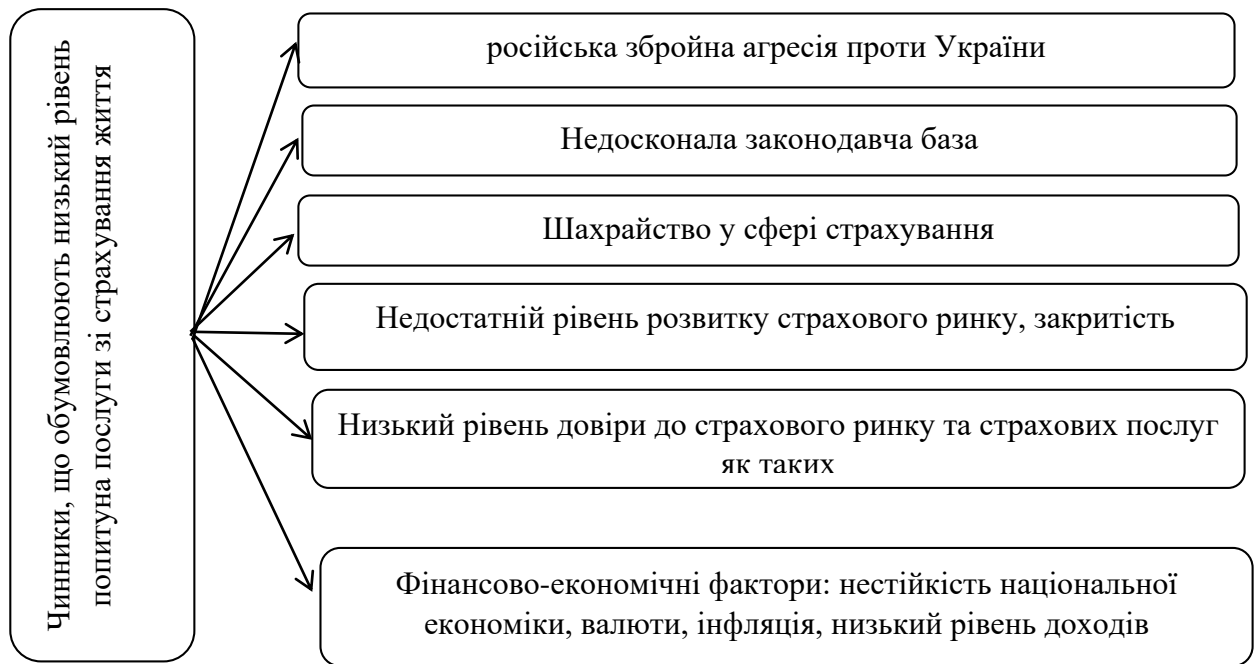

Рис. 3. Чинники, що обумовлюють низький рівень попиту на послуги зі страхування життя

Деякі науковці наголошують на домінуванні банківського страхування життя (зокрема, страхування життя позичальників споживчих кредитів) у структурі страхових премій (понад 90 %), [6].

Ще однією причиною низького рівня проникнення страхування в Україні є незначний рівень довіри до страхових компаній, спричинений негативним досвідом страхування у радянські часи, а також відсутністю реальних державних гарантій отримання страхових виплат у результаті банкрутства страховика або його шахрайських дій.

Дотепер на ринку страхування життя має місце недобросовісна практика агентів, яка шкодить розвитку страхової культури та підтриманню високого рівня страхування. Ще до факторів, що негативно впливають на ринок страхування життя в Україні, також слід віднести: різкі коливання валютного курсу, нестабільність політичної ситуації всередині країни, недостатній рівень капіталізації страховиків, відсутність надійних інвестиційних проектів.

Але потрібно відзначити, що навіть після повномасштабного вторгнення РФ на територію України ринок страхування життя продовжив свою роботу та протягом 2022р. демонстрував відновлення показників своєї діяльності.

Обсяги ринку страхування життя за 1 півріччя 2022 р. відновились: як у страхових преміях (-21 % у порівнянні із початком війни (-57 %)), так і у страхових виплатах, де має місце вихід на обсяги аналогічного періоду попереднього року (-52 % та - 65 % проти +6 % та +10 % у страхових виплатах та виплатах викупних сум відповідно). Під час дії військового стану компанії зі

страхування життя накопичують ліквідність, одночасно інвестуючи у військові облигації, рис. 4.

ТОП-5 страховиків життя за преміями, 6М2022

№	Страховик	Премії, тис. грн.	Темп росту, %
1	МЕТЛАЙФ	941 968	-1,30
2	ТАС	247 555	-31,23
3	УНІКА ЖИТТЯ	220 124	-12,91
4	РЗУ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	205 581	-31,22
5	ARX LIFE	136 954	-13,92

ТОП-5 страховиків життя за виплатами, 6М2022

№	Страховик	Виплати, тис. грн.	Викупна сума
1	МЕТЛАЙФ	142 929	50 401
2	ТАС	79 693	25 162
3	ARX LIFE	24 095	28
4	РЗУ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	20 708	8 514
5	УНІКА ЖИТТЯ	16 142	12 315

Рис. 4. Топ-5 страховиків життя на страховому ринку України, [7]

Висновки. Нині ринок страхових послуг в Україні перебуває на етапі поступової інтеграції у відповідний світовий простір, але російська збройна агресія проти України стримує весь економічний розвиток в тому числі і страховий.

Серед основних напрямів сприяння розвитку страхування життя в Україні є:

- перемога України над росією та припинення збройної агресії;
- стабілізація фінансового становища всіх суб'єктів економіки шляхом підтримки вітчизняного бізнесу;
- підвищення рівня життя та доходів населення;
- вивід із ринку нестійких і ненадійних страхових компаній (саме для цього і був введений закон про «спліт»);
- активізація ролі держави у підтримці конкурентного середовища на ринку страхових послуг;
 - модернізація галузевої структури та інфраструктури ринку страхових послуг України відповідно до світових вимог;
 - поширення серед громадян думки про те, що страхування життя та майна є обов'язковим.

Вцілому підвищення ефективності функціонування страхового ринку та галузі страхування життя залежить від ролі держави в цій сфері та її активної участі. Завдання держави полягає у введенні цілеспрямованої державної політики у цій галузі, підвищенні обізнаності населення про важливість страхування життя та забезпеченні конкурентоспроможності на ринку.

Література:

1. Закон України «Про страхування» 1996. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>.

2. Приступа Л. А., Смалюк Т. І., Совяк І. Е. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 7. С. 230–234.

3. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України. *Економічний простір*. 2017. № 123. С. 127–143.

4. Временко Л. В., Деркач К. І. Сучасні тенденції розвитку конкуренції та монополізації на вітчизняному страховому ринку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 358–364.

5. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризику. *Наука й економіка*. 2015. № 1 (37). С. 154–160.

6. Staib D., Tschekassin O., Puttaiah M. Sigma No 3/2019: World insurance & the great pivot east countries. Swiss Re, 2019. URL: <https://www.swissre.com>

7. Статистика страхового ринку в Україні. Сайт інформаційного агентства «Форіншурер». Режим доступу: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 02.05.2023р.).

References:

1. Law of Ukraine "On Insurance" 1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>.

2. Prystupa, L. A., Smalyuk, T. I., Sovyak, I. E. (2016). Life insurance: modern trends and development prospects in Ukraine. *Black Sea Economic Studies*, no. 7, pp. 230–234. (in Ukrainian).

3. Tsurkan, I. M. (2017). Development of the life insurance market in the context of social protection of the population of Ukraine. *Economic space*, no. 123, pp. 127–143. (in Ukrainian).

4. Vremenko, L. V., Derkach, K. I. (2019). Modern trends in the development of competition and monopolization in the domestic insurance market. *Business Inform*, no. 3, pp. 358–364. (in Ukrainian).

5. Stetsyuk, T. I. (2015). The essence of life insurance: meaning, functions, risks. *Science and economy*, no. 1 (37), pp. 154–160. (in Ukrainian).

6. Staib, D., Tschekassin, O., Puttaiah, M. (2019). "Sigma No 3/2019: World insurance & the great pivot east countries". Swiss Re. URL: <https://www.swissre.com>.

7. Statistics of the insurance market in Ukraine / Website of the information agency "Forinsurer" URL: <https://forinsurer.com/stat>

Annotation

Prokopchuk O.T., Ulyanich Yu. V., Bondarenko N. V.

Life insurance market of ukraine

The article considers the concept of insurance and life insurance in accordance with the legal framework. Life insurance is a type of personal insurance that provides for the obligation of the insurer to make an insurance payment in accordance with the insurance contract in the event of the death of the insured person, as well as, if it is provided for in the insurance contract, in the event that the insured person survives until the expiration of the insurance contract and the insured reaches a person of the age defined by the contract.

The main functions (risk, creation and use of insurance reserves, preventive, investment, savings, income generation, credit, preservation) and forms of life

insurance (capital insurance, annuity insurance) are considered. The factors determining the low level of demand for life insurance services are analyzed: Russian armed aggression against Ukraine, imperfect legal framework, insurance fraud, insufficient level of development of the insurance market, closedness, low level of trust in the insurance market and insurance services as such, financial –economic factors: instability of the national economy, currency, inflation, low income. The modern development of the life insurance market in Ukraine is analyzed. Despite the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the life insurance market continued its work and during 2022 demonstrated the recovery of its activity indicators.

The volumes of the life insurance market for the first half of 2022 have recovered: both in insurance premiums (-21 % compared to the beginning of the war (-57 %), and in insurance payments, where there is an increase in the volumes of the same period of the previous year (-52 % and -65 % vs. +6 % and +10 % in insurance payouts and redemption payouts, respectively.) During martial law, life insurance companies accumulate liquidity while simultaneously investing in war bonds.

The top 5 life insurers on the insurance market and the main directions of promoting the development of life insurance in Ukraine are highlighted, such as:

- Ukraine's victory over Russia and the cessation of armed aggression*
- stabilization of the financial situation of all subjects of the economy by supporting domestic business;*
- raising the standard of living and income of the population;*
- withdrawal of unstable and unreliable insurance companies from the market (this is why the "split" law was introduced);*
- activation of the state's role in maintaining a competitive environment in the market of insurance services;*
- modernization of the industry structure and infrastructure of the insurance services market of Ukraine in accordance with global requirements;*
- dissemination among citizens of the opinion that life and property insurance is mandatory.*

Key words: *life insurance, insurance functions, insurance market, social protection of the population, risk, insurance services.*